

КОЛОДИЧ О.Б.,

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувачка ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне Україна

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ МОВ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВНОГО ТА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

KOLOUDYCH O.B. Communicative approach to the languages' learning as a way of speech competence's formation by children with speech and mental retardation. *The article deals with the process language learning as a means of social interaction, which is the result of the society's demand formation for the latest researches in the field of psychology, sociolinguistics, correctional psychology; revealed a number of important issues to the problem of children with special educational needs speech and mental retardation. Using of the term «communicative competence» in the methodology of people with special educational needs providing support is directly related to the focus on communicatively oriented language learning, with the transfer of emphasis from the forms of speech phenomena to their function. The complication of communicative approach to language learning concerning in the process of communication and it is extremely unpredictable, out of linguistic analysis. The process of speech competence is an extremely complex and multicomponent phenomenon, so its analysis is not possible within one science. The process of children with language and mental retardation communication skills' adoption will be intense, as it requires the development of methodologically sound recommendations forasmuch the latest research in special psychology, correctional pedagogy, neurolinguistics, sociolinguistics and more. The formation of people with special educational needs' speech competence in is aimed to the skills' developing in practical use of language structures with their communicative functions in familiar communication situations. Thus, for successful communication, students with language and mental retardation must assimilate not only knowledges*

of philological nature, general concepts of language, language structures, but also be able to apply knowledges in practice, because in communication it is impossible to separate phonetics, vocabulary or grammar. The formation of children with language and mental retardation speech competence opens important prospects for the correctional and developmental process in educational institutions. In particular, consideration of the phenomena of language not only from the point of view of language structures, grammar, vocabulary, and also performance of a number of communicative functions. The formation of speech competence does not mean abandoning the study of grammar or vocabulary, but significantly expands the possibilities of traditional teaching methods based on knowledge and use of language structures and determines the choice of language material in accordance with the purpose and objectives of communication.

Key words: *children with language and mental retardation, speech competence, correctional and developmental process, communicative functions, language structures.*

КОЛОДИЧ О.Б. Комунікативний підхід до вивчення мов як спосіб формування мовленнєвої компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку. У статті йдеться про вивчення мови як засобу суспільної взаємодії, яка є результатом формування запиту соціуму на новітні дослідження у галузі психології, соціолінгвістики, корекційної психології; розкрито низку важливих питань з проблеми затримки мовного та психічного розвитку у дітей із особливими освітніми потребами. Використання в методиці надання підтримки особам з особливими освітніми потребами терміну «комунікативна компетентність» безпосередньо пов'язане зі спрямованістю на комунікативно орієнтоване вивчення мов, з переносом акценту із форм мовленнєвих явищ на їхню функцію. Комунікативний підхід до вивчення мов, складність якого полягає в тому, що процес спілкування є надзвичайно непередбачуваним явищем, виходить за межі лінгвістичного аналізу. Процес мовленнєвої компетентності є вкрай складним і багатокomпонентним явищем, тому його аналіз не можливий у межах однієї науки. Не менш напруженим буде процес опанування навичками спілкування дітей із затримкою мовного та психічного розвитку, оскільки вимагає розробки методично обґрунтованих рекомендацій з урахуванням новітніх досліджень у галузі спеціальної психології, корекційної педагогіки, нейролінгвістики, соціолінгвістики тощо. Формування

мовленнєвої компетентності в осіб з особливими освітніми потребами спрямоване на розвиток вмінь практичного використання мовних структур з їх комунікативними функціями у звичних ситуаціях спілкування. Отже, для успішного комунікування учні з затримкою мовного та психічного розвитку повинні опанувати не тільки визначеною сукупністю знань філологічного характеру, загальними поняттями про мову, мовними структурами, але і вміти застосовувати отримані знання на практиці, оскільки в процесі спілкування неможливо відокремити фонетику, лексику або граматику. Сформованість мовленнєвої компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку відкриває важливі перспективи для корекційно-розвиткового процесу у закладах освіти. Зокрема, розгляд явищ мови не тільки з точки зору мовних структур, граматики, лексики, а також виконання низки комунікативних функцій. Формування мовленнєвої компетентності не означає відмову від вивчення граматики або лексики, а значно розширює можливості традиційних методів навчання, що ґрунтуються на знаннях і використанні мовних структур та зумовлює вибір мовного матеріалу, відповідно до мети та завдань комунікації, дозволяє зменшити обсяг навчального матеріалу до необхідного мінімуму.

Ключові слова: діти із затримкою мовного та психічного розвитку, мовленнєва компетентність, корекційно-розвитковий процес, комунікативні функції, мовні структури.

КОЛОДИЧ О.Б. Коммуникативный подход к изучению языков как способ формирования речевой компетентности у детей с задержкой языкового и психического развития. В статье говорится об изучении языка как средства общественного взаимодействия, являющегося результатом формирования запроса социума на новейшие исследования в области психологии, социолингвистики, коррекционной психологии; раскрыт ряд важных вопросов по проблеме задержки речевого и психического развития у детей с особыми образовательными потребностями. Использование в методике оказания поддержки лицам с особыми образовательными потребностями термина «коммуникативная компетентность» напрямую связано с направленностью на коммуникативно ориентированное изучение языков, с переносом акцента из форм речевых явлений на их функцию. Коммуникативный подход к изучению языков, сложность которого состоит в том, что процесс общения является

чрезвычайно непредсказуемым явлением, выходит за рамки лингвистического анализа. Процесс речевой компетентности крайне сложный и многокомпонентный, поэтому его анализ невозможен в рамках одной науки. Не менее напряженным будет процесс овладения навыками общения детей с задержкой речевого и психического развития, поскольку требует разработки методически обоснованных рекомендаций с учетом новейших исследований в области специальной психологии, коррекционной педагогики, нейролингвистики, социолингвистики. Формирование речевой компетентности у лиц с особыми образовательными потребностями направлено на развитие умений практического использования языковых структур с их коммуникативными функциями в привычных ситуациях общения. Следовательно, для успешной коммуникации учащиеся с задержкой речевого и психического развития должны овладеть не только определенной совокупностью знаний филологического характера, общими понятиями о языке, языковыми структурами, но и уметь применять полученные знания на практике, поскольку в процессе общения невозможно отделить фонетику, лексику или грамматику. Сформированность речевой компетентности у детей с задержкой речевого и психического развития открывает важные перспективы для коррекционно-развивающего процесса в учебных заведениях. В частности, рассмотрение явлений речи не только с точки зрения речевых структур, грамматики, лексики, а также выполнения ряда коммуникативных функций. Формирование речевой компетентности не означает отказ от изучения грамматики или лексики, а значительно расширяет возможности традиционных методов обучения, основанных на знаниях и использовании языковых структур и обуславливает выбор языкового материала, в соответствии с целями и задачами коммуникации, позволяет уменьшить объем учебного материала до необходимого минимума.

Ключевые слова: дети с задержкой речевого и психического развития, речевая компетентность, коррекционно-развивающий процесс, коммуникативные функции, речевые структуры.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення мови як засобу суспільної взаємодії, зацікавленість проблемами комунікації є очікуваним результатом формування запиту соціуму на новітні дослідження у галузі психології, соціолінгвістики, корекційної психології, оскільки «комунікація завжди передбачає

обмін думками, обмін інформацією, а спілкування задовольняє практичні та інтелектуальні потреби людини в процесі її освітньої і суспільної діяльності» [1]. Такий підхід є важливим для соціальної активності дітей із особливими освітніми потребами.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У спеціальній психології проблеми затримки мовного та психічного розвитку – одні з найважливіших. Значну кількість досліджень у цій галузі присвячено виникненню порушень Бастун Н., Бачерніков М., Прохоренко Л., перебігу Власова Т., Ілляшенко Т., Лебединська К., Сак Т., пошуку засобів корекції Колупасва А., Лубовський В., Макарчук Н., Рождественська М., розвитку комунікативної компетентності Бабяк О., Коновалова М., Логвінова І., Омельченко І., Семенцова О.

У наукових дослідженнях зазначених авторів з проблеми затримки мовного та психічного розвитку низка важливих питань залишилися поза увагою. Зокрема, місце та роль вивчення мов в системі психолого-педагогічної корекції порушень у мовному та психічному розвитку, можливості формування мовленнєвої компетентності у дітей із особливими освітніми потребами в процесі її вивчення.

Використання в методиці надання підтримки особам з особливими освітніми потребами терміну «комунікативна компетентність» безпосередньо пов'язане зі спрямованістю на комунікативно орієнтоване вивчення мов, з переносом акценту із форм мовленнєвих явищ на їхню функцію.

Комунікативна компетентність, за твердженням Д. Хаймса, – «це уміння керувати тим, що, де, коли, чому і як говорять люди» [2]. Подібне трактування Д. Хаймсом комунікативної компетентності позначає інтуїтивну майстерність, якою опановує носій мови в результаті мовної практики [3].

У спеціальній психології та методиці підтримки, а також психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими освітніми потребами розвивається новий напрямок, що набув назву «комунікативного підходу» до вивчення мов як засобу подолання мовленнєвих порушень, виникнення і розвиток якого пов'язано з іменами таких учених, як К. Дж. Брамфіт, М. Кенел і ін. [4; 5].

В науковій літературі існує багато визначень комунікативної компетентності, однак вони зводяться до одного загального: уміння правильно і доречно використовувати мову в різноманітних ситуаціях спілкування.

Мета статті. З огляду на вище зазначене виникає необхідність обґрунтування поняття «мовленнєва компетентність у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку».

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікативний підхід до вивчення мов, складність якого полягає в тому, що процес спілкування є надзвичайно непередбачуваним явищем, виходить за межі лінгвістичного аналізу [6]. Участь у процесі комунікації передбачає наявність у співрозмовників більше, ніж

просто розуміння логічної і граматичної структури мови, а також її значеннєвого наповнення. Процес мовленнєвої компетентності є вкрай складним і багатомпонентним явищем, тому його аналіз не можливий у межах однієї науки. Не менш напруженим буде процес опанування навичками спілкування дітей із затримкою мовного та психічного розвитку, оскільки вимагає розробки методично обґрунтованих рекомендацій з урахуванням новітніх досліджень у галузі спеціальної психології, корекційної педагогіки, нейролінгвістики, соціолінгвістики тощо.

Основні завдання комунікативного підходу до вивчення мов дітьми з затримкою мовного та психічного розвитку можна сформулювати як оволодіння комунікативною або мовленнєвою компетентністю. Поняття «комунікативної (або мовленнєвої) компетентності», було запропоновано Д. Хаймзом у протиставу «лінгвістичній компетентності» Н. Хомського і передбачає сукупність мовленнєвих навичок і вмінь, можливість їх практичного використання, залежно від ситуацій та умов спілкування [2; 7].

У нейролінгвістиці та спеціальній психології під поняттям «мовленнєва компетентність» розуміється рівень оволодіння комунікативною компетенцією, тобто визначеною сумою навичок мовленнєвого характеру, вміння порівнювати мовленнєві засоби з завданнями й умовами спілкування, а також здатність організовувати комунікацію з урахуванням соціальних норм взаємодії і комунікативної доцільності висловлювання.

Подальший розвиток засобів психолого-педагогічної підтримки дітей із затримкою мовного та психічного розвитку значно розширює семантику терміну «мовленнєва компетентність» і дозволяє виокремити такі поняття як: вербально-комунікативна компетентність, лінгвістична компетентність, соціальна компетентність тощо.

Інтерпретація мовленнєвої компетентності О. Семенцової не є вичерпною, однак вона відображає сформовану в психологічній та методичній літературі думку щодо поняття «мовленнєвої компетентності» і дозволяє зробити висновки про основні характеристики комунікативного підходу до вивчення мов дітьми із затримкою мовного та психічного розвитку [8]. Питання про види і рівні мовленнєвої компетентності ще не набули належного обґрунтування й однозначного практичного втілення. Особливо це стосується проблем формування комунікативної компетентності у осіб із особливими освітніми потребами.

Подальший вплив теоретичних аспектів дослідження процесу розвитку мовленнєвої компетентності спричинив виникнення комунікативного підходу до вивчення мов, що дає можливість адаптувати дітей із затримкою мовного та психічного розвитку в освітньому середовищі. Комунікативно-орієнтоване вивчення мов дітьми із затримкою мовного та психічного розвитку спрямоване на подолання недосконалості уже відомих методів. Комунікативний принцип

формування мовленнєвої компетентності під час вивчення мов є подальшим розвитком і логічним продовженням методів, які зосереджені на розвитку усного спілкування дітей із затримкою мовного та психічного розвитку [9; 10].

Недостатній рівень оволодіння мовленнєвими навичками перешкоджає особам з особливими освітніми потребами опановувати навчальний матеріал, поєднується з неналежним рівнем сформованості усного мовлення, або комунікативної компетентності, але фахівці не завжди можуть визначити причини таких порушень та їх проявів, надати відповідну допомогу. Застосування звичайних методів корекції не завжди є ефективними.

Подолання порушень мовлення у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку здійснюється в процесі вивчення мов за допомогою активної корекції усіх аспектів: вимови і фонематичного сприймання, звукового аналізу і письма, збагачення словникового запасу і практичного оволодіння граматичною будовою мови.

Формування мовленнєвої компетентності в осіб з особливими освітніми потребами спрямоване на розвиток вмінь практичного використання мовних структур з їх комунікативними функціями у звичних ситуаціях спілкування. Отже, для успішного комунікування учні з затримкою мовного та психічного розвитку повинні опанувати не тільки визначеною сукупністю знань філологічного характеру, загальними поняттями про мову, мовними структурами, але і вміти застосовувати отримані знання на практиці, оскільки в процесі спілкування неможливо відокремити фонетику, лексику або граматику. Таким чином, для формування мовленнєвої компетентності дітей із затримкою мовного та психічного розвитку важливий інтегрований підхід, що дозволяє раціонально об'єднати навчання з різними видами мовної діяльності, а також з загальною метою – комунікацією.

Розглядаючи процес формування комунікативних навичок, варто враховувати, що існує відмінність між навчальним матеріалом і мовними засобами, які використовуються у повсякденному спілкуванні, для обміну інформацією, але донедавна ніяк не враховувалися під час вивчення мов особливо для дітей із затримкою мовного та психічного розвитку. Більшість існуючих методик з вивчення мов формують лише окремі практичні навички їх використання, без врахування реальних ситуацій спілкування. Складність розвитку мовленнєвої компетентності, навчання вмінням і навичкам спілкування осіб з особливими освітніми потребами залежить від процесу комунікації, пов'язаного з різними видами соціальної, психічної, освітньої діяльності. Аналіз явищ усного спілкування і супутніх паралінгвістичних засобів комунікації пов'язаний з труднощами і не може бути здійснений за допомогою лінгвістичних категорій і понять. Навчання різним видам комунікативної діяльності дітей із затримкою мовного та психічного розвитку повинно відповідати реальним ситуаціям спілкування, роз-

вивати вміння переходити від одного виду мовленнєвої діяльності до іншого, залежно від зміни умов комунікативної взаємодії.

Педагогам, які працюють із особами з особливими освітніми потребами і сприяють формуванню мовленнєвої компетентності за допомогою вивчення мов, необхідно пояснювати, як відбувається процес спілкування, доречність використання жестів і міміки, необхідність дистанції між співрозмовниками, передбачити реакції адресата і багато іншого, що становить основну частину комунікативної поведінки і складає поняття «мовленнєва компетентність». Така інформація необхідна і є визначальною для успіху комунікативної взаємодії між дітьми із затримкою мовного та психічного розвитку та оточуючими, і є ключовою з точки зору методики викладання мов для осіб із особливими освітніми потребами, починаючи з першого рівня здобуття освіти. Діти із затримкою мовного та психічного розвитку на перших етапах освітнього процесу можуть не розуміти всіх висловлювань, але педагогам слід враховувати складність розвитку уявлень про інтонацію, ритм, тональність, швидкість мови, жести, міміку й інші особливості усного мовлення, навчання яким на наступних етапах не буде успішним, якщо на цьому не акцентувати увагу.

Сформованість мовленнєвої компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку відкриває важливі перспективи для корекційно-розвиткового процесу у закладах освіти. Зокрема, розгляд явищ мови не тільки з точки зору мовних структур, граматики, лексики, а також виконання низки комунікативних функцій. Формування мовленнєвої компетентності не означає відмову від вивчення граматики або лексики, а значно розширює можливості традиційних методів навчання, що ґрунтуються на знаннях і використанні мовних структур та зумовлює вибір мовного матеріалу, відповідно до мети та завдань комунікації, дозволяє зменшити обсяг навчального матеріалу до необхідного мінімуму.

Так, Г. Дж. Відоусон критикує «граматичні навчальні програми», складені по структурній ознаці, за «усеосяжний характер», в які включаються явища і структури, несуттєві для цілей комунікації і, які є недоступними для сприйняття дітьми із затримкою мовного та психічного розвитку [10].

Важливим аспектом розвитку мовленнєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами є підбір навчального матеріалу на понятійній, значеннєвій основі, коли увага акцентується на змістовому, а не формальному аспекті висловлювання. У дослідженні Д. Уілкінса «визначено подальший розвиток даного напрямку в процесі корекційної роботи з дітьми із затримкою мовного та психічного розвитку [11].

Автор аналізує дві стратегії формування мовленнєвої компетентності в процесі вивчення мов: а) синтетичний спосіб навчання за принципом поступового ознайомлення з окремими явищами, з яких складається цілісна картина; б) аналітичний спосіб навчання (менш чітко визначений) зводиться до уявлення

цілого, на основі якого учні згодом зможуть самостійно синтезувати особисті уявлення про певні явища.

Організація навчального матеріалу на понятійній або значеннєвій основі, як вважає Д. Уїлкінс, забезпечує семантичний аспект висловлювання, відповідає принципу комунікативної спрямованості в навчанні і є більш ефективною для формування мовленнєвої компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку [11].

Термін «мовленнєва компетентність» був визначений Д. Уїлкінсом як поняття для опису комунікативних потреб, набув поширення в методичній та психологічній літературі. В процесі формування мовленнєвої компетентності в осіб з особливими освітніми потребами під час вивчення мов вибір засобів спілкування доцільно узгоджувати з метою комунікативного акту та функцією, яку буде виконувати мова в конкретному випадку: згоди/незгоди, запрошення, прохання, привітання, обміну інформацією тощо. Функціональне використання комунікативних засобів відображає сутність поняття мовленнєвої компетентності, де функції і мета є невід'ємними складовими цього процесу [11].

Водночас, категорії комунікативних функцій залежать від мети спілкування, поняття залежать від вибору функцій, елементів мовлення й обговорюваної теми. Сутність процесу формування мовленнєвої компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку під час вивчення мов передбачає розгляд мовних структур в аспекті виконуваних функцій і переданих ними понять, у межах конкретної ситуації спілкування.

Комунікативний підхід ґрунтується на практичній меті використання мови. Будь-яка комунікативна дія буде функціонально-організованою для певної ситуації і визначеної теми, поєднуватиме специфічні для ситуації і теми поняття. Підбір навчального матеріалу для осіб з особливими освітніми потребами з урахуванням функцій і понять буде відповідати мовленнєвим або комунікативним завданням навчання більше, ніж навчальний матеріал, підібраний за структурною ознакою. Будь-який підхід у процесі формування мовленнєвої компетентності дітей із затримкою мовного та психічного розвитку повинен бути системним та враховувати комунікативні завдання. Загальні критерії вибору функцій і понять у процесі добору навчального матеріалу саме для осіб із особливими освітніми потребами, сприятиме оволодінню гнучкою мовленнєвою компетентністю та навичками комунікативної поведінки.

Практичне використання того або іншого методу у корекційному освітньому процесі для дітей із затримкою мовного та психічного розвитку пов'язано зі структуризацією навчального матеріалу в тій послідовності, що відповідає меті та завданням спілкування. Стосовно формування мовленнєвої компетентності в осіб з особливими потребами такі методи є особливо актуальними, оскільки завдання, які визначаються в освітньому процесі, вимагають більш конкретної та

завершеної структури навчального матеріалу та створення комунікативних освітніх програм. Реалізація цих завдань з використанням інших програм позбавляє тих переваг і перспектив, що відкриваються. Існуючі освітні програми з вивчення мов не достатньо враховують вимоги щодо формування комунікативної компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку та містять набір визначених фонетичних, лексичних, граматичних форм, які повинні опанувати учні. Наслідком цього є порушення цілісності сприйняття мовного матеріалу особами з особливими освітніми потребами, що суперечить їхнім можливостям порівнювати визначені мовні форми з тим або іншим значенням, тобто семантичні (значеннєві) поняття розшаровуються на низку інших значень. Об'єднання значень у поняття для дітей із затримкою мовного та психічного розвитку становить найбільші труднощі в процесі спілкування.

Комунікативний підхід до формування мовленнєвої компетентності в осіб з особливими освітніми потребами можна охарактеризувати як перспективний напрямок, що став найбільш впливовим у сучасній спеціальній психології та методиці корекційного впливу на дітей із затримкою мовного та психічного розвитку. Хоча багато проблем комунікативно орієнтованого освітнього процесу не достатньо вирішені, але існують потенційні можливості для інтенсифікації та підвищення якості навчання. Особливі труднощі для осіб з особливими освітніми потребами становить саме відмінність між формою та змістом висловлювання.

Таким чином, використання засобів мови із застосуванням мовних правил у процесі комунікації вимагає не лише граматичної правильності, але і відповідність ситуації спілкування та передбачає розвиток двох видів умінь:

- 1) вміння вибирати потрібну форму речення відповідно до визначеного комунікативного контексту;
- 2) вміння розпізнати, яку функцію виконує речення у мовленнєвій ситуації.

Формування мовленнєвої компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку не передбачає вміння висловлювати думки реченнями або іншими лексичними формами, а містить у собі вміння реагувати в ситуаціях спілкування як вербально, так і ментально, оскільки «розумова реакція складає основу вербальної реакції» та демонструє безпосередній зв'язок мовлення і мислення. Завдяки мисленню відбувається вибір і використання мовних засобів та вміння застосовувати різні засоби висловлення однієї і тієї ж думки, що дозволяє вичерпно її сформулювати. Діти із затримкою мовного та психічного розвитку у процесі вивчення мов завдяки мисленню визначають зміст висловлювання і вибір мовних засобів, що сприяє успішному формуванню умінь і навичок комунікативної взаємодії [12].

Отже, комунікативна компетентність поєднується зі знаннями й уміннями дотримуватися прийнятих норм та правил мовленнєвої поведінки. Саме тому під час освітнього процесу варто стимулювати комунікативну діяльність учнів із

затримкою мовного та психічного розвитку, формувати завдання, що відтворювали б реальні ситуації спілкування і вимагали навичок комунікативної поведінки. Тільки за умови забезпечення такої структури навчання мовна компетенція може стати комунікативною.

З метою вдосконалення процесу вивчення мов особами з особливими освітніми потребами необхідно сформувати певні знання про мовний етикет як соціально важливий аспект у правилах комунікативної взаємодії.

Висновки. Отже, мовленнєва компетентність – це спосіб виконання мовленнєвих дій, заснований на знаннях і навичках, набутих в процесі освітньої діяльності під час вивчення мов. Основними закономірностями формування мовленнєвої компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку є:

- формування системи знань про мову, мовлення і його види, про правила побудови висловлювання, тексту, стилі мови, мовний етикет;
- оволодіння мовленнєвою компетентністю дозволяє осмислити мету діяльності, прийоми і засоби практичного використання набутих знань;
- сформованість таких показників як інтелектуальність, усвідомленість, повнота, стійкість мовленнєвої компетентності;
- взаємозв'язок мовленнєвих умінь і норм поведінки в суспільстві, що дозволяє використовувати принципи, які застосовуються для розвитку здібностей: процес мовлення має не репродуктивний, а творчий характер, відповідає принципам корекційно-розвиткового навчання, зумовлюється позитивною мотивацією.

Таким чином, спілкування для дітей із затримкою мовного та психічного розвитку є основним джерелом надходження знань про навколишню дійсність, засобом набуття досвіду, способом удосконалення мовних компетенцій, використовуваних у практичній комунікативній діяльності. Спілкування є головним фактором подолання порушень в осіб з особливими освітніми потребами та сприяє формуванню процесів мислення і самосвідомості.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів складної та багатогранної проблеми формування мовленнєвої компетентності у дітей із затримкою мовного та психічного розвитку під час вивчення мов. Перспектива подальшого дослідження полягає в розробці цілісної психологічно обґрунтованої концепції формування мовленнєвої компетентності в осіб з особливими освітніми потребами в процесі вивчення мов. Подальшої розробки потребують освітні програми, спрямовані на створення умов успішної соціальної адаптації дітей із затримкою мовного та психічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Омельченко І. М. Спілкування як комунікація, взаємодія і діалог із Іншим: суб'єктний підхід. Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. За наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 28. Кам'янець-Подільський. Аксиома. 2015. С. 375-385.
2. Hymes, Dell. «Two types of linguistic relativity». In Bright, W. (ed.). Sociolinguistics. The Hague: Mouton. 1966. Pp. 114-158.
3. Hymes, Dell. «On communicative competence». In Pride, J.B.; Holmes, J. (eds.). Sociolinguistics: Selected Readings. Harmondsworth. Penguin. 1972. Pp. 269-293. ISBN 978-014080665-6.
4. Brumfit C. Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy. Cambridge University Press. 1984. 166 p.
5. Canale M. «From communicative competence to communicative language pedagogy». Language and Communication. 1 (1). 1-47.
6. Сак Т. В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. Київ. Актуальна освіта. 2005. 246 с.
7. Chomsky, Noam. Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge. M.I.T. Press. 1965. ISBN 9780262530071.
8. Семенцова О. М. Корекційно-розвиваюча робота з питань формування нормативно-вікових форм спілкування з однолітками у дітей ЗПР. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. Київ. НПУ імені М.П. Драгоманова. 2010. № 16. С. 177-180.
9. Short, M. & Candlin, C. «Teaching study skills for English literature». In M. Short (Ed.). Reading, Analysing and Teaching Literature. Harlow. Essex. Longman. 1989.
10. Widdowson, Henry G. «Communication and Community. The Pragmatics of ESP». 1998. English for Specific Purposes 17/1. Pp. 3-14.
11. Wilkins D. Notional syllabuses: theory into practice. Published in Bulletin CILA (Commission interuniversitaire suisse de linguistique appliquée («Bulletin VALS-ASLA» since 1994) 24. 1976. Pp. 5-17.
12. Xiaoju L. In Defence of the Communicative Approach. ELT Journal. Vol.38. № 1. 1984. P. 62-79.

Transliteration of References:

1. Omelchenko I. M. Spilkuvannyay ak komunikatsiya, vzayemodiya i dialoh iz Inshym: subyektyny pidkhyd. Problemy suchasnoyi psykhologhiyi. №28. Kamyansky-Podilsky. Aksioma, 2015. Pp. 375-385. (In Ukrainian).

2. Hymes, Dell. «Two types of linguistic relativity». In Bright, W. (ed.). *Sociolinguistics*. The Hague: Mouton. 1966. Pp. 114-158.
3. Hymes, Dell. «On communicative competence». In Pride, J.B.; Holmes, J. (eds.). *Sociolinguistics: Selected Readings*. Harmondsworth. Penguin. 1972. Pp. 269-293. ISBN 978-014080665-6.
4. Brumfit C. *Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy*. Cambridge University Press. 1984. 166 p.
5. Canale M. «From communicative competence to communicative language pedagogy». *Language and Communication*. 1 (1). 1-47.
6. Sak, T. V. *Psykhologo-pedagogichni osnovy upravlinnya uchbovoyu diyalnistyu uchniv iz zatrymkoyu psyxichnogo rozvytku u shkoli intensyvnoyi pedagogichnoyi korekciyi*. Kyiv. Aktualna osvita. 2005. (In Ukrainian).
7. Chomsky, Noam. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge. M.I.T. Press. 1965. ISBN 9780262530071.
8. Sementsova O. M. Korektsiyno-rozvyvayucha robota z pytan' formuvannya normatyvno-vikovykh form spilkuвання z odnolitkamy u ditey ZPR. *Naukovyy chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya 19. Korektsiyna pedahohika ta spetsial'na psykhohohiya. Zb. naukovykh prats'*. Kyiv. NPU imeni M. P. Drahomanova, 2010. № 16. S. 177-180.
9. Short, M. & Candlin, C. «Teaching study skills for English literature». In M. Short (Ed.). *Reading, Analysing and Teaching Literature*. Harlow. Essex. Longman. 1989.
10. Widdowson, Henry G. «Communication and Community. The Pragmatics of ESP». 1998. *English for Specific Purposes* 17/1. Pp. 3-14.
11. Wilkins D. *Notional syllabuses: theory into practice*. Published in *Bulletin CILA (Commission interuniversitaire suisse de linguistique appliquée («Bulletin VALS-ASLA» since 1994)* 24. 1976. Pp. 5-17.
12. Xiaoju L. In *Defence of the Communicative Approach*. *ELT Journal*. Vol.38. № 1. 1984. P. 62-79.

KOLODYCH O.B.

PhD in Special Psychology Sciences, Chief of the Inclusive Education Supporting Resource Centre of Rivne Regional Institute of Postgraduate Teacher Education, Rivne, Ukraine
ORCID 0000-0001-8909-782X
E-mail: kassana17@ukr.net

COMMUNICATIVE APPROACH TO THE LANGUAGES' LEARNING AS A WAY OF SPEECH COMPETENCE'S FORMATION BY CHILDREN WITH SPEECH AND MENTAL RETARDATION

<https://doi.org/10.38014/osvita.2021.88.20>